

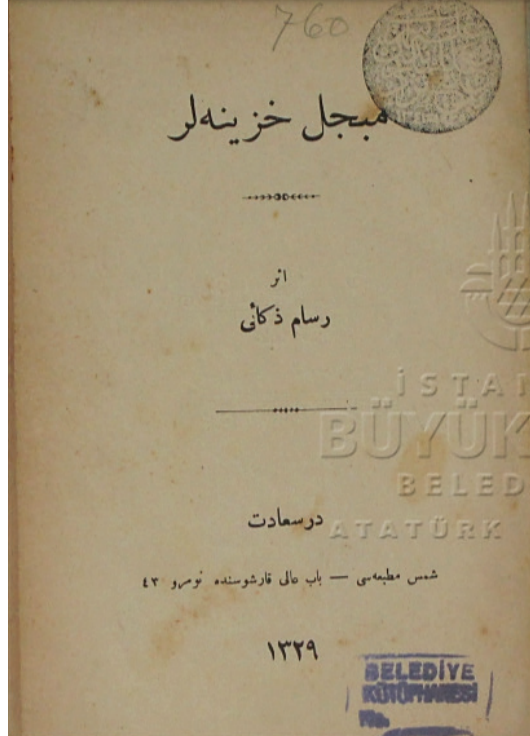
BİR OSMANLI AYDINININ 105 YIL ÖNCE KALEME ALDIĞI
İLK SANAT TARİHİ KİTAPLARINDAN:
MÜBECCEL HAZİNELER

Sedat BAYRAKAL*

Türlü konularda, çeşitli kaynaklara başvuran bir Sanat Tarihçisi, çoklukla elinin altındaki veya kolayca ulaştığı kaynağı kendine referans edinir. Zaaf gibi görünen bu tutumun yolun başındayken terkedilmesi, araştırmanın derinliği ve tarafsızlığının tutturulabilmesi için de elzemdir. Uzakta ve zaman kaybına neden olanla, masraf gerektiren kaynağa ulaşmadaki güçlükler, genellikle failin ve eserinin eksikliğine işarettir. Bu tür refleksler, aslında bizi ve çalışmamızı zedeler de çoğu zaman farkına varamayız. Her zaman takip edilmesi gereken düstur çemberinin içine girilemediğinden olsa gerek, atladığımız husus, genellikle günümüzden epey eskilere inen çalışmalara ilgisizliğimiz ve uzak kalışımızdır. Bu bazen bir arşiv vesikası, bazen de Osmanlıca yazılmış bir kitap olabilmektedir.

Ortak bir sorun olarak çoğumuzun eleştiri yelpazesinden pay alması gereken bu durumdan çıktığımız oranda, belki Sanat Tarihini daha iyi anlayacağız, hatta belki de onunla daha iyi anlaşacağız.

Mübeccel Hazineler'i tanıtmaktaki amacımın, mesleğe olan yüksek miktardaki borcumun küçük bir kısmının ödenmesi olduğunun okuyucu tarafından bilinmesini iste-

Ressâm Zekâî, Mübeccel Hazineler, Dersâadet, Şems Matbaası, 1329, 224 sayfa.

(İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı)

* Prof. Dr., Uşak Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Uşak.
ORCID ID: 0000-0002-3727-1424 ♦ E-mail: sedat.bayrakal@hotmail.com

rim¹. Bu yüce hazinenin, Sanat Tarihimizin ülkemizde yazılmış en eski deneme kitaplarından birisi olduğu söylenebilir. Osmanlıca yazılmış matbu eser, küçük boyutludur ve içeriği itibarıyla oldukça zengindir. Süslü, derin ifadeler içeren cümleler genellikle çok uzun tutulduğundan, bu cümleleri hakkıyla anlamak bazen güç olmuştur. Başlıklar altında verilen bilgiler kısa tutulmuştur. Eserin en belirgin özelliği, Zekâî Paşa'nın sürekli olarak fikir, öneri ve yorumlarda bulunmasıdır. Standart tanıtım, envanter ifadeleri ve klasik kurgulamadan farklı algılamalara yol açan bu eseri okuyan, kendini Osmanlı döneminin İstanbul eserleri arasında örneğin Çinili, Atik Valide Sultan, Ayasofya, Süleymaniye camilerini, sebilhanelerini gezerken, bir anda da Mısır'da Sesostris piramitlerinde bulabilir. Truva harabelerinden sonraki durak Lübnan'daki Baalbek harabeleri de olabilmektedir. Dolayısıyla başlıklar arasında geçiş yaparken, merak ve heyecan birbirini kovalayan en önemli hislerim olmuştur. Bu hislerin motivasyonu, 224 sayfalık uyarlanmış çalışmanın kısa sürede ortaya çıkması mümkün olmuştur.

Mübeccel Hazine hakkında çok şey söylenebilir ama doğrusu *Zekai Paşa'nın tarihi esere olan saygısı ve tam manasıyla korumacı bir ruha sahip olması* kadar onu anlatabilecek bir başka cümle bulamadım. İyi bir gözlemciydi, zaman zaman halkla bütünleşip kültür varlıklarımız hakkındaki iç dünyasını onlara yansıtmıştı. Ancak bunların sonuç verdiğini söylemek gerçekten çok zor. Duyarlılık konusunda bugün hâlâ sıkıntılarını çektiğimiz tutumların, o günlerde de olduğunu bize Zekai Paşa anlatıyor. Söz konusu araştırma gösterdi ki bu tür araştırmaların devamı gelmeliydi ve geleceğine de inanıyorum. Bu çalışmalar bize geçmişi gösteren tozlu bir ayna, fakat raflardan indirilip yayımlanmadıkça aynanın tozu da üzerinde kalacak gibi görünüyor.

Üstadın hayatı hakkında okuyucuyu bilgilendirmek de bir borçtur. 1860 yılında Üsküdar'da doğduğu bilinen Hüseyin Zekai Paşa'nın bu dünyadaki serüveni 59 yıl kadar sürmüştür. Asker ressamından olan ressam Zekai'nin, koleksiyonerlik ve bu kitap vesilesiyle yazarlık yönünün de bulunduğunu peşinen belirtelim.

Mübeccel Hazine isimli risalenin özü, 49 başlıktan oluşan 224 sayfalık bilgiler bütününe dayanmaktadır. Eser *İfade-i Mahsusa (Önsöz)* ile başlamaktadır. Hüseyin Zekai Paşa, burada kitabı niçin yazdığına dair açıklamalarda bulunur: yüce Osmanlı milleti ve kıymet bilenler için önem arz eden camiler, mescitler, kütüphaneler, sebilhaneler, çeşmeler ve buna benzer hayır eserlerinden bazıları hakkında uzun zamandan beri yaptığı araştırma ve incelemelerini bir kitap halinde yayımlamak istediğini belirtir. Ancak o kadar ihtiyatlı düşünmüştür ki acizyet ve noksanımı düşündükçe cesaret edemediğini, fakat buna karşılık yüce vatanına karşı övünülecek bir hizmette bulunmak istediğini,

1 Mübeccel Hazine adlı kitabı, yoğun emek ve mesai harcayarak Türkiye Türkçesine uyarladım. Yakın bir zamanda söz konusu çalışmayı yayınlayıp, okuyucuyla buluşturmayı amaçlıyorum. Bu arada, asıl metne sadık kalarak kitabın çevrildiği bir çalışma yayımlanmıştır. (Bk. Ressam Hüseyin Zekâî Paşa (2018), *Mübeccel Hazine*. (Haz.: F. Dalgacı). (Çev. ve Sadeleştirme: F. Dalgacı - H. H. Atlı). (Ed.: H. H. Atlı). İstanbul: İBB Kültür A.Ş. Kültür Medeniyet Serisi: 49.) Çalışmamızın, söz konusu çalışmadan ayrılan en temel yönü, oradaki gibi çoğunluğu asıl metne sadık kalmaktan ziyade, her kesimden okuyucunun istifadesine sunmak ve kolayca anlaşılmasına yönelik olarak günümüz Türkçesine uyarlamalı metin yazımıdır.

hatalarınmsa affedilmesini beklediğini ve bu risaleyi halkın huzuruna sunmaktan mutluluk duyduğunu belirtir. Zekâî Paşa, devamında çok önemli bir cümle kullanır: “dikkatsizlik ve kıymetbilmezlik yüzünden medeniyet faziletimizin yüce kanıtlarından olan enfes millî eserlerimizin çoğunu bugün de kaybetmekteyiz”. Çünkü Ressam Zekâî’ye göre bir millet, medeniyetinin varlığını, ancak güzel eserleri koruyarak ve yüce fikirlere hizmet edecek bayındırlık eserlerini yaparak ispatlayabilir. Müellifin bundan sonraki cümlesi, aslında bugünün de çözilemeyen önemli bir sorundur: “Mesele, sadece hayır eserleri yapmaktan ibaret değildir; onların varlıklarını sürdürmeleri ve korunmalarının sağlanması da başlıca işlerdendir.”

Risaleyi tanıtmadan önce önemle vurgulanması gereken husus şudur: Zekâî Paşa, başlıklar altında verdiği bilgilerin o başlıkla ilgili olmasına pek önem vermemiş; buraları görüş, yorum ve eleştirilerini yansıtan bir alan olarak kullanmıştır. Zekâî Paşa’nın hayır eserlerine dair ilk tanıttığı yapı, *Üsküdar’da Karacaahmet Türbesi Yanındaki Sadettin Efendi Sebilhanesi* (s. 10-15) olmasına rağmen, bu sebilhaneden sadece bir cümleyle bahsetmiş, bu bölümün geri kalanında özetle şunlara temas etmiştir: Söz konusu sebilhane, bir ayetin aynasına benzetilmiştir. Medeniyet sahasında ışık saçan ve manevi hasletleri olan nice hayır eserlerine karşı bizden beklenen hizmetin onları korumak ve temizliklerini yapmak olduğu belirtildikten başka, eğer bunlar yapılmazsa, kendimize modern insan gözüyle nasıl bakacağımız sorgulanmaktadır şeklinde bir açıklama yapılmaktadır. Takdirbilmezlik kabusundan kendimizi kurtaramazsak, hayır eserleriyle dolu memleketimizin göçebe kavimlerin tahribatına uğramış bir viraneye dönüşeceğine vurgu yapılmıştır.

Üsküdar’da Çinili Cami-i Şerifi (s. 17-22) başlıklı bölümde, Çinili Cami’nin mimari letafet ve zarafetinden övgü dolu cümlelerle bahsedildikten başka, bir de karşılaştırma yapılmıştır: Rüstem Paşa ve Sokullu Mehmet Paşa camileri, çini süslemeleri bakımından neyi ifade ediyorlarsa, Çinili Cami de aynı ifadeleri küçük ölçeklerde sunan benzersiz bir harikadır.

Zekâî Paşa, risalesini *Arabesk Üslup Süslemeleri, Osmanlı Süsleme Tarzı, Eski Tarz Bir Hane* başlıklarıyla sürdürür (s. 22-31). Paşa’nın H.991/1583 tarihli Üsküdar Atik Valide Sultan Camii’nin onarımına dair verdiği bilgiler dikkate şayandır. 1900 yılı civarında tavanlara yağlı boya çekilmesine karar verilir ve işe başlanır. Büyük bir maksurenin tavanı yağlı boya kurbanı olduğu görülünce hemen iş durdurulur. Daha sonra (yazarın ifadesinden 1910 yılı civarı olduğunu tahmin ediyorum) mihrabın kitabe çerçevesini meydana getiren çini levhalardan birisi bir şekilde kaybolmuştu. Sonrasında yağlı boyayla kaybolan çini levhanın taklidi yapılmıştır.

Ayasofya Cami-i Şerifi (s. 47-53) başlıklı bölümde, son zamanlara kadar yapılanları özetledikten sonra önemli bir bilgi paylaşır: 325 yılında ahşaptan yapılan bina yanmıştır. Bizans İmparatoru Justinyen tarafından 532’de yapımına başlanıp 548 yılında tamamlanan kiliseye, İngilizce risalelere göre 13 milyon İngiliz Lirası harcandığından söz etmektedir. Ayasofya bahsinin tamamlayan yazar, devamında bu mabetle ilgili hurafelere de temas etmiştir.

Sultan Ahmed Cami-i Şerifi'ni (s. 59-67) tanıttığı kısmın baş tarafında bu caminin iç etkilerinin Ayasofya kadar olmadığını, ancak buna karşılık dıştan Ayasofya'yı geçtiğini düşünmektedir. Sanki İstanbul adının, Sultan Ahmet Camii'nin altın renkli kubbelerinin üzerinde doğuyormuş gibi ferahlık hissi oluşturduğu yorumunu yapar.

İlginçtir ki Ressam Zekâî, hayır eserlerindeki güvercinlerden de bahsetmiştir. Binaları istila eden güvercinlerin yarattığı tahribata hoşgörü ile bakılarak, yapıların kirlenmelerine kayıtsız kalınması, O'nun kabul etmediği bir şeydir. Kuşların tarihi eserlere uğur getirdiğine inanılmaktaysa da müellif, kuşun ne uğurlu ne de uğursuz olduğuna inanmaktadır. Asıl uğursuzluğun bu tür batıl inanca güvenme yüzünden meydana gelebileceğini de beyan eder.

Hüseyin Zekâî Paşa'nın hayal ve perspektif gücünü yansıtan *İstanbul Yeni Cami-i Şerifi* (s. 83-86) tasviri şöyledir: İstanbul Köprüsü'nde, İstanbul yönüne doğru bakan bir kişinin şaşırta derecede beğenilen ve ferahlık veren Yeni Cami'nin muhteşem kubbeleriyle, ihtişamlı minarelerini tüm heybetiyle karşısında bulduğunu ve yaklaşıldıkça manzaranın büyüklüğünün arttığını söylemektedir.

Risalede bazı mimari ayrıntılar da yakalanmaktadır: Ayasofya yakınındaki Sultan I. Abdülhamit Han Sebülhanesi'nde iki büyük çeşmeyle beraber üç cepheli sebülhanenin, önceleri bahçe kapısı caddesi üzerinde ve Sultan I. Abdülhamit'in kutsal türbesi karşısında iken, son zamanlarda Ayasofya civarına, Alemdar Mustafa Paşa yakınına nakledilerek yeniden inşa edildiği belirtilmektedir. Bunun İstanbul Belediyesi tarafından yolun genişletilmesi amacıyla yapıldığı yazılıdır.

Gözleri aydınlatan, kalpleri ferahlatan *Tophane Çeşmesi*, Osmanlı'nın feyz aynalarından birisidir. Dört cepheli çeşmenin iki cephesi seyyar esnaf tarafından zaman zaman müdahale görüyordu. Çiviler çakıldığı, tenteneler bağlandığı, tabelalar asıldığını teessüfle bildiriyor Ressam Zekâî. Hazır su yapılarından bahsetmişken, başka örneklerin kısaca tanımlarına da devam edilir. Tophane Çeşmesi'nden sonra, *Azapkapı*'daki *Valide Sultan Sebülhanesi* tanıtılır.

Müellifin bundan sonraki başlığı *Eski Eserler ve Tarihi Hazine*'ler'dir (s. 96-101). Kale-i Sultaniye Boğazı'nın (Çanakkale Boğazı) Nara Burnu adı verilen yerinde, kabartma bir kuş resmini içeren küçük eski bir sikkeden yola çıkarak, ileride Avrupalıların sürekli eski eserleri toplayıp ülkelerine götürdüklerinden, bunların da pek bulunamayacağını belirtir. Bundan sonra çok daha çarpıcı tespitte bulunulmuştur: Bizimse bırakın yabancı ülkelerde eski eserlerde kazılar yapmayı ve aramayı, kendi ülkemizde bile bir şey arayıp bulmak ve bulunanları müzelerde sergilemek aklımıza bile gelmiyor. Ülkemizdeki eski eser kazıları şarkın efendileri tarafından değil, garbın uzmanları tarafından yapılmaktadır.

Ressam Zekâî'nin bundan sonraki durakları Rumeli ve Anadolu surlarıyla, Loros, Yoros kaleleri ve Truva, Baalbek harabeleridir.

Eski Eserler İlmî ve Güzel Sanatlar (s. 136-140) başlığı altında müzeler de temas edilmiştir. Bu müesseselerin, geçmiş milletlerin medeniyet ölçüsü ve ulaştıkları olgunluk düzeyleri oldukları vurgulanmıştır. *Endülüs Medeniyeti*'nin anlatıldığı bölümde,

resimle ilgili, her okuyanı düşündürcek yorumlar yapılmıştır: “resim sanatını ilerleme rehberi olarak kabul eden milletlerin her türlü medeni isteklerinde başarılı olacakları, ayrıca varlıklarını sürdürmek için gereken çeşitli ilerlemelerin sağlanmasının bu fenle alakalı olduğuna vurgu yapılmıştır. Kâinatta resimle ilgisi olmayan hiçbir fen ve sanat şubesi ile güzel eser yoktur. Sanatta ilerlemek isteyen milletlerin resimde ustalık kazanma zorunlulukları vardır. Resim düzenli fikri, düzenli fikirse bulunduğu yerde bayındırlık ve yenilik işaretleri arar”. Resimle ilgili öznel görüşlerin daha da derinleştirildiği *Resme Dair* (s. 146-153) kısmında, uzun sürede oluştuğunu zannettiğimiz nükteli fikirler paylaşılmıştır: “resim, yazının tamamı ve belki de tamamlayıcısıdır denilse yeridir. Nitekim bugünkü medeni eserlerle kitapların büyük kısmında resim işaretlerine az çok ihtiyaç duyulmakta ve anlatma hissi onunla olgunlaşıp aydınlanmaktadır. Resim, gelişimin yayılmasına hizmet eden mutlak bir rehberdir. Resim, tasarrufun hizmet eden rehberidir. Öğrencilerin ders programlarında en sona yazılan resim derslerini, bundan sonra en üste taşıyarak öğrencilere öğretmek ve sınavlarda resim ilmine de yer vermek gerekmektedir”.

Mübarek Mezarlar ve Türbeler (s. 161-167) başlıklı bölümde Ressam Zekâî özetle şu konular üzerinde durmuştur: “mezar ve türbelere adak ve dilek amacıyla bağlanan çeşitli renklerdeki bez ve paçavra parçaları, parmaklıkların şekil ve düzenini bozmaktadır. Eğer maksat kabirlerin ruhundan yardım almaksa, bir Fatıha okunmalı, aksi takdirde yapılan ruhlarına eziyet çektirmektir. Mezarlara, baş ve ayak taşlarından oluşan iki taş koyulması gereksiz bir masraftır. Bunun yerine bir taş konulması israftan kaçınmak olur”. Sonrasında başlık değişse de (Servi Ormanları) yine mezar ve mezar taşlarıyla ilgili bilgiler verilmeye devam edilmiştir. Şark Müzesi’ne benzetilen mezarlıklardaki taşların kayıpları günden güne artmaktadır. Taşların önemine o kadar vurgu yapılmıştır ki başlıklarından koleksiyonlar ve müzeler oluşturulduğu düşünülmüştür. Yeniçeri kıyafetnamesinin çeşitli dönemlerine ait bir kitap yazmak gerekirse, birinci kaynağın mezarlıklar olabileceği ifade edilmiştir.

Piyer Loti taraflarından da bahseden müellif, daha sonra Bursa yöresine geçerek öncelikle Yeşil Cami’yi tanıtmıştır. Bu cami hakkında yazılan kitap ve makalelerden haberi vardır ve bu nedenle ayrıntıya girmenin gereksiz olduğu görüşündedir. Ancak nefis çini mihraptaki yeteneğin gücünü anmadan geçmenin, insafsızlığın en büyük kanıtı olduğunu söyleyerek dikkatleri mihraba çeker. Bundan başka hünkâr dairelerinin İran üslubunu andıran mimari bölüntüleriyle, çini levhalara hayran olmamanın kabul edilemeyeceğini savunur. Hazır Bursa’dayken bu sefer aynı külliyenin eseri olan *Çelebi Sultan Mehmet Han Türbe-i Şerîfesi* (s. 177-180) tanıtılmıştır. Türbenin kapı kanatlarından, sandukasından söz edilerek, bugün gözlerden kaçmış bir bilgi de verilmektedir: Sultan Abdülaziz Han hazretlerinin Fransa’ya yaptığı ziyaretlerinde, Paris’teki bir caminin, Bursa’daki Yeşil Cami’nin mimari üslubunun taklit edilerek yapıldığı gösterilmiştir.

Bursa’da Cami-i Kebîr (s. 180-182), bu şehirden bahseden her araştırmacının tanıtması gereken yüce bir mabettir. Zekâî Paşa’nın tüm kitapta verdiği bilgiler içinde bize göre en ilgi çekici olanı, abanoz ağacından yapılmış minberinin İran şahlarından yüksek bir şahıs tarafından, caminin inşasında, Yıldırım Bayezid Han hazretlerine tebriken gönderilmiş olmasıdır. Bunun üzerine Yıldırım Bayezid de İran Şahı’na mektup

yazarak sevinç ve memnuniyetini dile getirmiştir. Zekâî Paşa'nın bu bilgileri nereden aldığını bilemiyoruz ancak ileride bu konuyla ilgili yapacağımız araştırmayı okuyucuyla paylaşmak arzusundayız². Minberin üzeri ziftli bir vernikle boyanarak görünümü bozulduğundan, rivayete göre numara verilerek sökülen minber tekrar yerine dikilmiştir.

Müellif bundan sonra kronolojik olarak geriye giderek *Selçuklu Eserlerine Bir Bakış* (Âsâr-ı Selçukîye'ye Bir Nazar) şeklinde bir başlık atmıştır. Diğer bölümlerde olduğu gibi, burada da genel bakışı yansıtan öznel ama önemli görüşler verilmiştir. s. 185'te bir fotoğraf ve alt yazısında "âsâr-ı Selçukîye'den bir mihrâb-ı şerîf" yazmaktadır. Ancak verilen fotoğraf 1335 tarihli Niğde Sungur Bey Camii'nin doğu taçkapısının güney yan kanadına aittir ve görülen mihrap değil, taçkapıya ait mihrabiye'dir.

Ressam Zekâî, *İstikbal* (s. 192-193) başlığı altında felsefi yaklaşımlar da sunar. İlgili bölümde, "hakiki istikbal" ve "arızı istikbal" olmak üzere iki tür istikbal olduğu vurgulanmıştır. Kalcılığın temsil eden hakiki istikbal, sınırlı bir zaman için hayat sürüp hızla sona erdiğinden ciddi bir istikbal kabul edilemezse de hakiki istikbali hazırlamak için en uygun zemin ve zamanı sağlar. Olgun insanlar, bakış açılarını daima hakiki istikbale doğru yöneltirler.

Zekâî Paşa, sırasıyla İnsan ve Gerçek Hayat Nedir, Güneş Sisteminde Sürekli Hareket Eden Bir Gezegen ve Diğer Tabirle Dünya başlıklı konulara değinmiştir.

Müellifin *Bir Uzman* (s. 200-212) konulu değerlendirmelerini önemseydiğimiz için ayrıntılı bir şekilde vermek istiyoruz: "parlak fikre sahip olanlar daima çalışma gayreti içindedirler ve fazilet örneği olan eserleri görmeyi, gerektiğinde onlardan bahsetmeyi, kendilerinde doğal bir zorunluluk hissetmektedirler. Uzman, evini birkaç eski eserle süsleyerek, eskilerin güç ve büyüklüğünü hatırlayıp takdir etmek ve bu konuda onlarca da düşünce oluşturmak arzusundadır. Ancak bunu anlamaktan uzak olan kimseler, önemli nadir eserleri en basit şekilde görmekte ve bunları gereksiz addetmektedirler. Bu tür kimseler, böyle davrananları çekiştirerek: '*Efendim evin içerisi Ayasofya Camii'ne benzemiş, eve benzer bir yeri kalmamış ki insan rahat rahat gezinebilsin. Avlunun ta orta yerine direk başlığı midir nedir; kocaman bir taş konmuş, burada bunun ne ilgisi var. Hem böyle şeyler camilere, kiliselere yakışır. Şu duvara dayalı olan eski püskü kapıların da burada gereği yok. Ay neymiş üzerinde dörtgen kabartmalar ve mozaik yazılarla işlenmiş şebekeler varmış. Ne olursa olsun bunların modası geçmiş. Bunlar şimdi sevimsiz şeylerdir, ne işe yararlar? Evin içi böyle gereksiz eşyayla doldurulduğu gibi, bahçe olsun layıkıyla bir şeye benzemiş olsa müze midir, bahçe midir nedir anlayamadık ki. Eğer bahçede birkaç da servi ağacı bulunaydı, demek ki bizim bahçe mezarlığına benzerdi. Daha doğrusu ona da benzemeyerek karmakarışık bir şey olacaktı. Canım efendim, bu zatta hiç de mi zevk yok. Hele şuradaki akasya ağacının altında kırık dökük bir taş var, üzerinde eski bir süsleme varmış ve Bizans üslubu benzeriymiş ve bu taşın nezaketi filanı varmış. Vay efendim vay, nezaket denilen şeyi taşlarda değil insanlarda aramak gerekir. Bir taşın nesinde nezaket olabilir, bunun önü de taş, sonu da taş. Vesselam*

2 Hatırlanacağı üzere yapım kitabesine göre minber, Antepli Mehmet'in eseridir.

efendim bu taş için buradan kalk Gebze'ye, oradan Aydın köyüne, oradan efendim dört beş saatlik bir mesafeyi köy arabasıyla kat etmek üzere bilmem ne köyüne, oradan da hiç insan girmedik ormanın içine dal, müthiş bir yılan tehlikesini atlat, sonuçta bir hayli eziyetler ve üzüntülerden sonra nihayet bu kadar zahmet, bunca masraflar ne akıl ne fikir anlayamadığım işler. Tuhaf bir eziyet neresinde biliyor musunuz, böyle kırık dökük şeylere para verilmesindedir. Üstelik de bahçeyi bozmak, evin içini bit pazarına çevirmek, doğrusunu söylemek gerekirse bunların hiçbirisi akıl karı kabul edilemez. Madem ki merakın varmış, sanatı severmişsin, iyi ya bunların yenilerini al sana böyle eski şeyleri Yahudiler alırlar. Eskici misin nesin bilinmez, anlaşılmaz bir muamma. Sorarım, bir adam bir şeyi merak ederse, bir şeyin eskisine mi para verir, yenisine mi? Mesela güzel ve temiz elbiseye meraklı bir kimse, gider de pazardan eski bir elbise almaz ya. Hele arabeske hiç aklım ermez' gibi birçok manasız sözler söylemekten de asla çekinmezler."

Buradan Zekâî Paşa'nın tarihi eser sevgisi ve buna bağlı koruma duygusunun dışa yansımaları bir kez daha net bir şekilde anlıyoruz. Fakat yönetmelik, ilke kararı olmamasından ve yasaların yetersizliğinden dolayı, o dönemde tarihi eserin, evin herhangi bir yerine koyularak özel mülkiyete alınmasına engel yoktur. Ancak yine de duyarlılıktan ötürü Zekâî Paşa'yı içten tebrik ediyorum.

Çeşmeler Hakkında (s. 213-221) başlıklı bölüm, aslında genel anlamda insanımızın tarihi eserlere bakış açısını ve davranışlarını gösteren ibret niteliğinde açıklamalar içermektedir: Belediye Başkanlığı tarafından yol genişletme çalışmaları sırasında eski çeşmelerin yıkılmalarına dair karar ve tebligatın bazı gazetelerde ilan edildiği belirtilmektedir. Zekâî Paşa, bu uygulamanın sanatsal yapılmış çeşmeleri de kapsadığı takdirde, tamamen karşı çıkacağını belirtmektedir. Yol genişletme çalışmaları tamamlandıktan sonra yapılacak yeni çeşmelerin eskileri gibi olamayacağı endişesini taşımaktadır.

Mübcecel Hazineler adlı kitabın son başlığını *Vatanımızda Yetişmiş Olup Vücutlarıyla İftihar Edinilen Ressamlarımızdan Geçenlerde Vefat Eden Miralay Ressam Seyit Bey* (s. 222-224) adlı bölüm oluşturmaktadır. Kendisi gibi asker ressam olan Seyit Bey, ressam Zekâî'ye göre memleketin yetiştirdiği seçkin ressamlardan birisidir. Seyit Bey'in kıymetinin bilinmediğini, vefatından sonra da basının kendisini bir iki cümleyle geçiştiriverdiğini söyler. Batıyı tanıyan sanatçının, Batının medeni ilerlemelerini Doğuda da görmek için, resim ilmini araç kabul ederek askeri yüksekokulların resim öğretmenliğini üstlendiği belirtilmiştir. Eğer Seyit Bey hayatta olsaydı, resim sanatının revaçta olması ve yayılması için önemli konferanslar vereceği de belirtilmiştir.

Yukarıda ana hatları ile tanıtmaya çalıştığımız Mübcecel Hazineler adlı kitap, esasen Ressam Zekâî'nin Sanat Tarihi'ne dair gözlem, düşünce ve yorumlarına dayalı bir deneme yazısıdır. Önsöz (İfâde-i Mahsûsa) müteakip 49 başlıktan oluşan risale, Osmanlı topraklarındaki sayısız eserin korunması, sevilmesi ve dikkat çekilmesi için yapılması gerekenler, ilerlemenin sanat yoluyla olması, milli şeref ve haysiyeti korumak için tarihi eserlerin tanıtımına dair faaliyet ve yayımlara dikkat çekerek, her dönem takip edilecek bir çalışmaya olmuştur.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Sanat Tarihi Dergisi

ISSN 1300-5707

Cilt: XXVII, Sayı: 2 Ekim 2018

Ege University, Faculty of Letters

Journal of Art History

e-ISSN 2636-8064

Volume: XXVII, Issue: 2 October 2018

Yayın Tarihi | Date of Publication

31.10.2018

İnternet Sayfası (Acık Erisim)

Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK

<http://dergipark.gov.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.